

Svátky jara - 4. díl

PAŠIJOVÝ TÝDEN

Poslední týden čtyřicetidenního postu se nazývá pašijový týden na památku Kristova utrpení.

Slova pašije je latinský výraz, který v českém překladu vyjadřuje utrpení. Ráz všech obřadů v tomto týdnu je truchlivý. Probíhalo tradiční čtení pašijí – vyprávění o utrpení a smrti Ježíše. Vyvrcholila postní doba a lidé si připomínali poslední týden Kristova pozemského života, Jidášovu zradu, Ježíšovo zatčení, odsouzení, smrt na kříži i zmrtvýchvstání.

Zatímco pro křesťany je prvním důležitým dnem Škaredá středa, pohanské zvyky se vztahují i k Modrému či Žlutému pondělí, které představovalo začátek jarního úklidu v domácnostech.

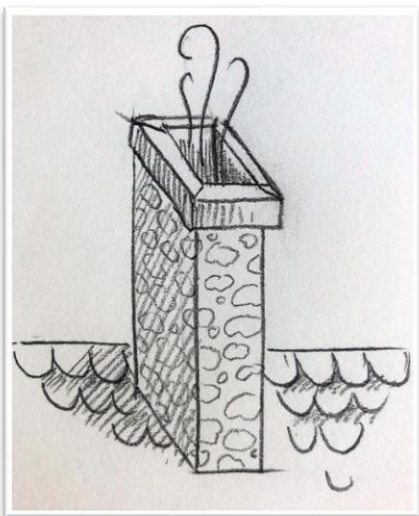
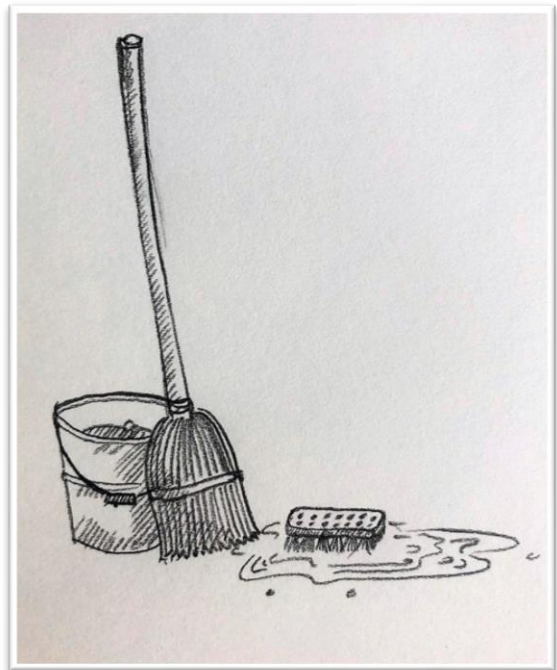
MODRÉ PONDĚLÍ – 6.4. 2020

Název je odvozen podle jednoho dne při výrobě modrotisku. Rezerva nanosená ještě na bílé plátno se musí nechat 24 hodin zaschnout, na zaschnutí se čekalo právě vždy v pondělí. Po zaschnutí se teprve látka namáčí do kádě s barvicím modrým roztokem. (Rezerva – razítko, kde látka zůstane bílá). Podle tradice bylo v tento den lidem zakázáno vykonávat práci, den byl ve znamení klidu. Dětem začínaly „vakace“ (prázdniny).

ŽLUTÉ (ŠEDIVÉ) ÚTERÝ – 7.4.2020

V tento den byl ve znamení velkého úklidu. Poklízelo se celé stavení i okolí. Vymetaly se pavučiny.

Žluté úterý symbolizovalo zlato, světlo a slunce. Žlutá je jásavá barva i barva zralosti. V křesťanském umění symbolizuje věčnost, ctnost, rozum, úctu, vznešenost, žárlivost, Boží světlo.

ŠKAREDÁ STŘEDA (SAZOMETNÁ, SMETNÁ) – 8.4. 2020

Škaredá je nazývána proto, že Jidáš provedl škaredý skutek. Ježíše udal za třicet stříbrných.

Sazometná zase podle vymetání sazí z kamen a komínů, které se ten den obzvláště doporučuje. Ve staveních se zastavila těžká práce a rozběhly se předsváteční přípravy. Smejčilo se, drhly se podlahy, leštilo nádobí a někde se i bílilo.

Člověk se v tento den nemá škaredit a mračit, protože pak by se mračil po všechny středy v roce.

ZELENÝ ČTVRTEK – 9.4. 2020

Název je podle zelené barvy Olivové hory, kde začalo Kristovo utrpení. Také je to barva naděje. Celý den probíhal ve znamení památky poslední večeře Ježíše Krista, na které se kromě chleba jedla pouze „zelená jídla“. Tímto dnem začínají pro věřící nejvýznamnější svátky v roce a zároveň přísný půst. Připomínala se nejen poslední večeře Páně, ale i jeho následná modlitba na zelené louce v Getsemanské zahradě na Olivové hoře a jeho zatčení, poté co ho Jidáš zradil.

V křesťanských kostelech kdy při bohoslužbě zazní „Gloria“ náhle varhany i zvony umlkají (odlétají do Říma) a znovu se rozezní až při mši svaté na Bílou sobotu. Dokonce i dobytku hospodář odebral zvonce, aby nezvonil. Pověst vypráví, že si zvony letí pro papežovo požehnání a poděkování za celoroční službu. Pokud by nějaký zvon neodletěl, přineslo by to obci neštěstí.

Závěrečným obřadem při mši na Zelený čtvrtek je omývání nohou chudým, jako Kristus činil při poslední večeři apoštolům.

*Když se hory zelenaly, modrým kvítkem prokvétaly,
čla Maria, šla plačící, svého syna hledající.*

*Nalezla tam apoštoly, byli smutní, neveselí,
Jak ve čtvrtek při večeři, když chléb lámal a rozdával,
Svou svatou krev pít jim dával.*

(z Chrudimska)

„Jidáše honíme, klekání zvoníme, při tom se modlíme,“ pokřikovali chlapci, kteří po mši vyběhli z kostela a honili toho nejrychlejšího, který byl obalený slámou či hrachovinou. A představoval Jidáše (někde k tomu byl vybírán chlapec s rezavými vlasy).

Zvony jsou nahrazeny dřevěnými řehtačkami, hrkačkami, klapáčkami, klapajícími trakáčky se kterými chlapci chodili po vesnici a „zvonili“ ráno, v poledne i večer. Účelem hlasitého řehtání, klapání, hrkání bylo zahnat Jidáše.

*O, Jidáši nevěrný, co jsi učinil,
žes svého Mistra židům prozradil?
Musíš za to šlapat bláto,
co nejvíce do čepice.
My Jidáše honíme, klekání zvoníme.*

Kyrie eleison!

(Chrudimsko)

*Klekání zvoníme, Jidáše honíme,
Jidáš je zrádce, zradil Ježíše
za třicet stříbrných.*

*A ty židi nevěrný,
jsou jako psi černý,
Kopali jámu Ježíši Pánu,
aby ho jali, ukřižovali
a na Bílou sobotu zas vykopali.*

(Bydžovsko)

Aby se nezapomnělo na Jidášovu zradu, pekly se v tento den „Jidášky“, sladké pečivo z kynutého těsta ve tvaru „S“ či jinak pokroucených a propletených pramenů těsta znázorňující provaz, jímž se zrádný Jidáš oběsil. Snědený „Jidášek“ potřený medem zajistil zdraví a chránil před uštknutí hadů, před žihadly vos a sršňů a také před uřknutím lidskou zlobou. Také chléb s medem snědený před východem slunce chránil před uštknutí hadů a žihadly vos.

„Jidášek“ hozený do studně ochránil studnu před vyschnutím a zajistil po celý rok čistou a dobrou vodu.

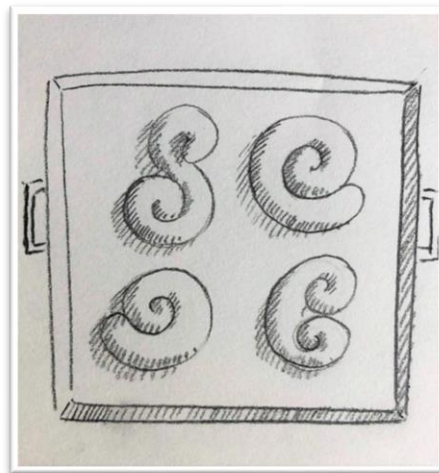
Recept:

Jidášky

500g polohrubé mouky, trochu soli, 80g moučkového cukru, 1 vanilkový cukr, citronová kůra, 100g másla, 2 žloutky utřené do pěny

Na kvásek: 20g droždí, trocha mléka, cukru a mouky

1. Připrav si kvásek z droždí, mléka, cukru a mouky
2. Mouku, sůl, moučkový cukr, vanilkový cukr a citronovou kůru smíchej v míse. Přidej 100g másla a 2 žloutky utřené do pěny. Vzešlý kvásek přidej do mísy a vypracuj hladké těsto, které nech v teple vykynout.
3. Vykynuté těsto dej na pomoučněný vál a z válečků stáčeš různé tvary jidášů. Dej je na pomaštěný plech, nech chvilku kynout a pak je potřij žloutkem. Upeč je ve vyhřáté troubě do zlatova. Studené jidáše můžeš potírat medem.

Další zvyky na Zelený čtvrtek:

- Před východem slunce hospodyňky zametly, smetí vynesly za humna či za první křižovatku cest, aby se v domě nedržely blechy. Cinkáním lžicí o hmoždíř nebo pošlehaním podlahy a peřin proutkem posvěceným na Květnou neděli vyháněly z domu myši, pavouky a další havěť.
- Pokud se zasel v tento den hrách a len, bylo zaručeno, že dobře poroste.
- Jedla se zelená jídla (špenát, bylinky, zelí, hrách, kopřivy), to aby byl člověk po celý rok zdravý a plný sil.
- Lidé vstávali před východem slunce, nohou se mají dotknout sekery pomazané medem, k tomu účelu u postele přichystané. Pak běží k potoku, kde si nohy omyjí - tato pověra slouží k tomu, aby je nic jedovatého do nohou neštíplo.
- Kdo při posledním zvonění zvonů cinkal mincemi v kapse, toho se budou peníze celý rok držet.
- Odpoledne byl svátek – nepracovalo se.

Recepty:

Špenát z kopřiv

1kg umytých listů kopřivy (lepší jsou vršky mladých kopřiv a lístky), 80g sádla, 2 lžíce mléka, 2 vejce, 3 stroužky česneku, sůl a větší cibule

Umyté kopřivy spaříme ve vroucí vodě a krátce povaříme. Po 10 minutách je scedíme a nasekáme na drobno. Nakrájenou cibuli zpěníme na rozpáleném sádle, přidáme mouku a zhotovíme zlatavou jíšku. Přidáme nakrájené kopřivy a krátce podusíme. Ochutíme rozetřeným česnekem ze solí, přidáme vejce a zjemníme mlékem. Ke špenátu podáváme uvařené brambory a sázené vejce. Kopřivy opláchneme, spaříme trochou vody a asi minutu, dvě povaříme. Do mixéru nalejeme smetanu, lžici mouky, 2 rozmáčkuté česneky, trochu soli a kopřivy (bez té vody - tou si pak můžeme opláchnout hlavu, udělat čaj, nebo nalít květině). Rozmixujeme a pak v hrnci cca 5 min. povaříme. Podle chuti dosolíme

Salát z kopřiv

400g mladých kopřiv (lepší jsou vršky mladých kopřiv a lístky), 1 stroužek česneku, 1 středně velká cibule, 2 lžíce oleje, 1 lžíce citrónové šťávy, sůl, pepř.

Omyté a okapané celé kopřivy jemně nasekáme a vložíme je do mísy vytřené stroužkem česneku. Přidáme nakrájenou cibuli a zalijeme zálivkou připravenou z oleje, citrónové šťávy, soli a pepře. Zlehka promícháme a podáváme k velikonoční nádivce – Hlavičce.

Velikonoční hlavička

300g prorstlejší uzené maso (krkovice, bok), 3 ks housky včerejší, 4 ks vejce, 250 ml mléko, dvě velikánské hrsti kopřiv, zelená petrželka, sůl, pepř, sádlo na vymazání pekáčku Do hlavičky se můžou přidat další zelené bylinky, pažitka, mladé lístky jahodníku, fialek,

1. Uzené maso uvaříme, nechte jej v hrnci probublávat půl hodiny. Vyjměte a nechte stranou vychladnout.
2. V rendlíku ohřejeme mléko, aby bylo vlahé.
3. Rozklepneme vajíčka – oddělte žloutky od bílků. Žloutky dáme k mléku, bílky stranou; budeme z nich šlehat sních.
4. Nakrájíme housky na kostičky, vložte do mísy a zalijte teplým mlékem, ve kterém jsme rozkvedlali žloutky.
5. Uvařené uzené nakrájíme také na kostičky a přisypeme k housce.
6. Kopřivy dáme do velkého cedníku nebo síta a opláchneme pod vodou, abychom je zbavili případných nečistot.
7. V konvici uvaříme vodu a bylinky krátce spaříme – jde nám hlavně o kopřivy žahavky. Okamžitě poté, co je polejeme horkou vodou, na ně pustíme vodu studenou. Zastavíme tak proces varu, bylinky si zachovají živou zelenou barvu.
8. Spařené bylinky pokrájíme a přidáme do mísy k masu a houskám.
9. Vyšleháme sních z bílků. Pokud jsme vajíčka právě vyndali z lednice, přilijeme lžici nebo dvě horké vody – z bílků, které mají pokojovou teplotu, lze sních vyšlehat snadněji. Přisypeme trošku soli, její zrnka pomou lépe bílky rozbít a vyšlehat v tuhý sních. Začneme šlehat na nižší otáčky, postupně přidáváme na rychlosti, až je sních dokonale vyšlehaný.
10. Sních ručně vmícháme do směsi s masem a houskou.
11. Pekáček vytřeme sádlem a rozprostřeme dovnitř nádivku.
12. Dáme péct do trouby rozpálené na 180 °C, pečeme asi 30 minut.
13. Velikonoční hlavičku podáváme teplou i studenou.

VELKÝ PÁTEK

Den vyjadřuje velký zármutek nad smrtí Krista, který byl ukřižován. Lidé drželi přísný půst, nesměli jíst maso, většinou se jedla pouze čočka. Všechny zvony stále odpočívaly a varhany mlčely.

Velký pátek je hustě obestřen kouzlem lidové poezie. Věřilo se, že země vydává poklady a že se na několik hodin otvírá Blaník. Místo, kde se má poklad hledat, prý označuje záře z trhliny ve skále nebo třpytící se kapradí. Nejvhodnější čas na hledání pokladů byla doba, kdy kněz odříkal Pašije. Zemi i skálu, kde byl poklad ukryt, pomohl otevřít vrbový proutek posvěcený na Květnou neděli, kterým se mělo 3x švihnout do skály. Také se skála otevřela když se 3x zaklepalo do skály posvěceným vajíčkem. Pokud by člověk chtěl poklady získat, nesměl se u nich zdržovat, protože by se za ním země mohla zavřít. Pak by bloudil v podzemí celý rok.

Hojně se předlo, protože nitě upředené v tento den měly ochrannou moc. Nazývaly se pašijové. Stačila jedna nit zatkaná do košile a chránila svého nositele před působením zlých sil. Velmi potřebné byly pašijové nitě do oblečení pro novorozence. Přadleny v tento den končily zimní přástky.

Před východem slunce se lidé měli omýt v říčce nebo v potoku „Velkopátkovou“ vodou. Proudící voda z nich měla smýt hříchy a ochránit lidi před nemocemi a vrátit jim svěžest a krásu. Do vody se vhněl i dobytek. Zvláštní moc v tomto směru byla přisuzována vodě padající z mlýnského kola. Ale pozor „Velkopátková“ voda zkrášlí pouze toho, kdo dokáže celý rok nikoho nepomlouvat.

*Vítám tě, vodičko rajska,
Ze všech zemí hebetajská.
Chraň nás ode všech nemocí,
Ouplavice, zimnice,
A též obojí nemoce.*
(Chrudimsko)

- Dívky se chodily v tento den česat pod velkou vrbu, aby měly dlouhé a zdravé vlasy, také stíraly rosu z obilí a tou se omývaly. To aby byly chráněny před slunečními paprsky.
- Chlapci se zase chodili v tento den koupat a potápět. Přitom lovili oblázky, které potom zahodili. Věřilo se, že tento zvyk ochrání před bolestmi zubů.
- Proti bolestem zubů se doporučovalo udělat v zemi malý důlek a do něho kýchnout, na nezhojené rány se mělo do důlku třikrát fouknout, důlek se potom zahrabal.
- Nesmělo se v tento den hýbat zemí (orat, kopat, sázet apod.), proto se nekonaly žádné práce na poli. Projevovala se tím úcta k zemi. Odtud pochází zvyk padat a klekat na zem, klanět se jí a líbat jí.
- Nesmělo se tento den nic půjčovat, protože by navrácený předmět mohl být očarován.
- O velkopáteční noci vystupují z vod vodníci a prohánějí se po souši v podobě divokých koní.
- Nesmělo se prát prádlokdo by ho pral, máchal by prádlo v Kristově krvi.

Chlapci chodí naposledy hrkat ve tři hodiny odpoledne. Večer místo klekání chodili chlapci s Jidášem vybírat za hrkání koledu, dostávali vejce. Jidáš byl oděn opět do hrachoviny či slámy a byl veden na řetězu.

Klekání jsme odklepali, dejte vejce malovaný!

Klep, klep, klep!

(z Čech)

My Jidáše vodíme a poledne zvoníme.

Cos, Jidáši nevěrný, spáchal za hřích nesmírný,

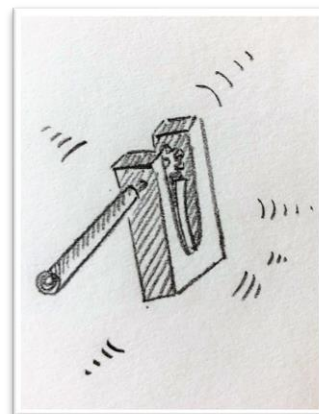
žes svého Mistra židům prozradil?

Za to budeš šlapat bláto s Luciperem, pekel pánem

až na věky věků amen.

Za to naše klapání dejte podarování.

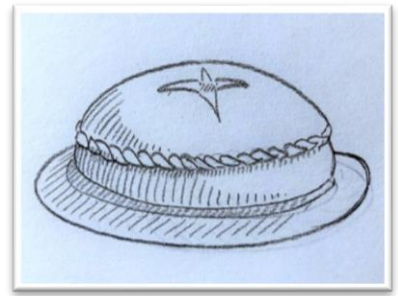
(Vysokomýtsko)

BÍLÁ SOBOTA

Bílá sobota je dnem ticha. V tento den se nekonaly mše. Končil čtyřicetidenní půst. Bílou se nazývá podle bílého oděvu těch, kteří byli tento den křtěni. Je také označována jako den světla. Hospodyňky začínaly péct velikonoční beránky a mazance. (recepty Jarní slavnost 5.díl) Děvčata začala již zdobit vajíčka. Vracejí se již zvony z Říma a opět se rozezní.

Všechny činnosti v předchozí i tento den mají hlavní cíl v očistě duše, těla a příbytků, aby večer bylo vše jako z cukru a lidé ve svátečních šatech připraveni na slavnou mši – „VZKŘÍŠENÍ.“

Před kostelem se světí oheň – hranička dřeva se zažehne vykřesanou jiskrou, která je přirovnána Kristu, jenž vyšel z hrobu ve skále. Od tohoto ohně se zapálí „Paškál“ – velikonoční svíce, ta se přenese slavnostně do kostela a od ní se zapálí věčné světlo. Celý den se věřící přicházejí poklonit do kostela Božímu hrobu.

Večer se koná slavnost vzkříšení – kněz v bílém rouše vezme monstranci z Božího hrobu, ukáže ji věřícím jako znamení zmrtvýchvstání a za zpěvu a hlaholu zvonů (které od čtvrtka do této doby mlčely) se koná procesí. Po něm se monstrance svátostí uloží již na hlavní oltář.

- Hospodyně doma uhasila všechny ohně a s sebou do kostelu vzala poleno. Tam je zapálila v posvěceném ohni a přinesla zpět domů a rozdělala opět oheň v domě.
- Ohořelé poleno se uschovalo a vyráběly se z něj křížky, které se nosily do pole jako ochrana úrody.
- Vychladlý oharek bylo také dobře zasunout za trám, aby bylo stavení chráněno před požárem.
- Pokud někdo toužil mít bílou pleť a zbavit se pih, měl se v tento den omýt studenou vodou před východem slunce.